

Egyeztetési törekvések az iskolában

Rovatunkban először a szakértő nézőpontjából, majd tanárok és diákok szemével láttatjuk az oktatás során felmerülő vitás helyzetek kezelésének gyakorlatait, tapasztalatait. Dr. Krémer András, az Oktatásügyi Közvetítői Szolgálat volt vezetője az egyeztetés céljából rendelkezésre álló szervezeti eszközök mellett az oktatási viták rendezését elősegítő szemléletmódról és a fogadó közegről is képet nyújt. Az oktatás világában felmerülő vitás helyzetek lehetséges szereplőinek – szülőknek, tanároknak, diákoknak – egyeztetéssel kapcsolatos véleményét és tapasztalatait ezután egy fókuszcsoportos kutatás idézetei teszik életközelié.

„A terelő-mechanizmusoknak mi nagyon híján vagyunk”

Interjú Dr. Krémer Andrással, az Oktatásügyi Közvetítői Szolgálat volt vezetőjével.

Educatio: Bemutatná az Oktatásügyi Közvetítő Szolgálat tevékenységét?

Krémer András: A magyar jogban a közvetítői eljárás az alternatív vitarendezési eljárások egyik fogalma. Tulajdonképpen a jog a közvetítői eljárást használja gyűjtőfogalomként mindarra, amit a szaknyelv alternatív vitarendezési eljárásnak nevez. Mind a magyar, mind az európai jogban közvetítői eljárásnak neveznek minden olyan vitarendezést, ahol a felek önkéntesen valamilyen harmadik fél segítségét veszik igénybe ahhoz, hogy saját maguk közös megegyezéssel rendezzenek egy problémát. Módszertanilag elég széles a skála: az egyik szélén van az, amit döntőbíráskodásnak lehetne nevezni. Ebben az esetben a két fél azt mondja egy harmadik félnek, hogy tessék helyettünk kimondani egy megállapodást. Az angolszász jogi szabályozás szerint a döntőbíráskodásnál alávetési nyilatkozatot kell írni, a közvetítői, vagy mediációs eljárásnál meg felkérő nyilatkozatot. Ezek a nüansznyi különbségek jól jelzik, hogy millióféle szerep lehetséges.

Az Oktatásügyi Közvetítői Szolgálat (a továbbiakban OKSZ) 2004 óta működik, egyébként a nemzetközi trendekkel nagyjából egy időben indulva. Az Európai Unió 2004 nyarán készült Chartája szerint ilyen szervezetnek minden oktatási intézményben működnie kell. Ettől még nagyon-nagyon messze vagyunk. Tekintve, hogy Magyarországon működik 4–5–6 ezer közoktatási és vagy 70 felsőoktatási intézmény, az OKSZ a mai napig egy kísérleti üzemnek mondható.

E: Minisztériumi kötődésű szervezetről van szó?

K.A.: Az OKSZ annak idején a Professzorok Házának volt egy szervezeti egysége, most pedig az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézethez tartozik. Bár jogállása ez idő alatt kissé

változott, lényegében mondhatjuk minisztériumi háttérintézménynek. Ha analógiát keresnénk, a Munkaügyi Közvetítői Döntőbírói Szolgálathoz hasonlítanám, amely szintén egy állami fenntartású szolgáltató intézmény. Hasonlít abban is, hogy mindkét szervezet egyfajta kísérleti üzem, annál fogva, hogy ügyszáma, kapacitása, a használatának elterjedtsége lényegesen kisebb, mint amit a társadalmi intézményrendszer nagysága alapján reálisan gondolhatnánk. Készíthetnénk becsléseket, hány ügyet jelentene évente, ha egy évben osztályonként csak egy olyan ügy volna, ahol a szolgáltatást alkalmazni lehetne. Ettől fényévnyi távolságra vagyunk.

E: Nyilván azért is, mert ez az eljárás az érintett felek közös motivációján alapul. Ez egészen más szemlélet, mint a problémák jogi útra, vagy ombudsman felé terelése.

K.A.: Ez így van, de azért a modern jogállamok mindenhol abba az irányba mennek, hogy igyekeznek – idézőjelben véve – nyomást gyakorolni a vitás felekre, hogy kísérleljék meg maguk között rendezni a vitás ügyeket. Az államnak fontos érdeke rábírní állampolgárait, hogy saját ügyeiket első körben legalábbis próbálják meg maguk rendezni, akár külső segítséggel is. Erre felhívják ugyan a figyelmet, de a gyakorlat ettől eltér. Hadd mondjak egy analógiát erre! Az ügyvédek nem szokták tudni, avagy nem szoktak rá emlékezni, hogy az ügyvédi törvény szerint az ügyvédnek először meg kell kísérlelnie egyezséget teremteni a vitás felek között. A Polgári Törvénykönyv egyik első mondata, hogy a felektől elvárható a jó szándékú együttműködés készsége. Miután ez a valóságban nem működik, a világon mindenhol hihetetlenül túlterhelt az igazságszolgáltatás és a hivatali rendszerek.

E: Olyasmí ez, mint váláskor a kötelező békéltető tárgyalás?

K.A.: Így van, ott is kiüresedett és leszűkült az eljárás. Ha már az igazságszolgáltatási rendszereket hoztuk szóba, az európai uniós államok megpróbálják úgynevezett tereléssel rávenni a feleket arra, hogy kísérleljenek meg megállapodni, akár közvetítő segítségével is. Az államnak ez sokkal gyorsabb, és kisebbek a költségei is, akárcsak az érintett felek számára, hiszen nem kell igénybe venni annyi szakértőt. Számos ilyen terelő mechanizmus van, s ez egészen odáig megy el, amit nálunk a PTK tervezete kötelező közvetítői eljárásnak nevez. Ez egy tautológia, hiszen nem lehet kötelező az, ami alapvetően önkéntes – ugyanakkor kötelező lehet az érdemi mérlegelés. Ennek elutasíthatósága kapcsán az angolszász jogi szabályozás azt mondja, hogy az ügyfélnek kell bizonyítani, hogy az ügy nem alkalmas a közvetítésre. Amennyiben erre nem hajlandó, ebben el lehet marasztalni, ami elég ok ahhoz, hogy elveszítse a perét. Ettől egészen a mindenféle pénzügyi érdekeltté tételre rengeteg módja van a terelésnek. E skála leginkább „soft” fokozata mindössze azt mondja, hogy egy adott policy felhívja a figyelmet a megállapodás közvetítő igénybevételével történő megkísérlésére.

E: A közvetítő igénybevétele egyfajta kulturális, szocializációs kérdés is?

K.A.: Részben. De azért ez egy nagyon pragmatikus dolog. Mondok egy példát a korábbi időszakból. A kisebbségi oktatást végző intézményekben a magyar jog bizonyos együttműködési, együtt döntési kötelezettséget írt elő az önkormányzat és a kisebbségi önkormányzat, mint fenntartók között. Amennyiben ez nem jött létre, akkor nagyon bonyolult módon valamilyen testület pótolhatta az egyik fél hiányzó hozzájárulását egy döntéshez, igen hosszú idő alatt. Csakhogy ezen egy intézmény egész működése tönkre mehet, hiszen ez évekbe telhet. Ha tehát nem tudnak megállapodni például a vezető személyében, vagy másban, el lehet képzelni, hogy a döntésig eltelt idő megöli az intézményt. Ilyen esetekben – és ez az amit én „soft” terelésnek nevezek – az Oktatási Hivatal, a Minisztérium,

a Megyei Önkormányzat vagy bárki, aki a környéken van, például a Közigazgatási Hivatal azt mondja, hogy tessék megpróbálni legalább egy egyezség létrehozását. Azt mondhatjuk, hogy az egyezség nagyon sok esetben létre is jön. Amikor – nemcsak az oktatásügyben, hanem más területeken is – sor kerül ezekre az eljárásokra, hetven, nyolcvan, sőt néha kilencven százalékos arányban létrejönnek a megegyezések. Ez tehát egy nagyon jó esélyű dolog. Fontos lenne a terelés egy formájaként az irányba hatni, hogy a felek megkíséreljenek leülni, és közvetítővel megállapodást létrehozni. Csakhogy ezeknek a terelő-mechanizmusoknak mi nagyon híján vagyunk.

E: Az, hogy ritkán jut el egy panasz erre a szintre, jelentheti azt is, hogy azonnal jogi útra terelődik, de azt is, hogy intézményi szinten megoldatlan marad. Min múlik ez? Milyen erők hatnak e két irányba?

K.A.: Igen, e két szélső pont van, kimarad a köztes fázis. Sok probléma nem jut ki az oktatási intézményből. Az arányokat nem tudom, de két okot tudok mondani, amely ebben szerepet játszhat. Az egyik egyfajta kiszolgáltatottság, amelyet kutatóként is sokszor látunk, ha az emberek kevésbé képesek artikulálni az érdekeiket, a problémákat nem nagyon hajlandóak felvetni, félve az esetleges retorzióktól. Holott egy normális jogi szabályozás ettől nyilván megóvja őket. Ha az ombudsmanhoz fordulnak, a közérdekű bejelentővel azonos védelem illeti meg őket. Egy ehhez hasonló szabályozás a közvetítés esetében is indokolt volna, de azért azt mondhatom, hogy ezzel együtt sem volt olyan eset az OKSZ működése óta, amikor valakit tényleges retorzió ért volna azért, mert közvetítőhöz fordult. Ebben az értelemben tehát mégiscsak létrejön egyfajta védelem, bár nagyon sokan ettől tartanak. A másik ok, hogy olyanok a helyi társadalmi viszonyok, amelyben „nem szalonképes” dolog a tanárral vagy az iskolával szembe menni. Ugyanúgy, ahogy a munkahellyel szembe menni sem ildomos. Ha valaki megnézi, hogy ma Magyarországon milyen ügyben keletkeznek munkaügyi perek, azt fogja látni, hogy döntő többségükben – konkrét százalékot nem merek mondani, de ha becsülni kéne nyolcvan-kilencven százalékban – ezek a munkaviszony megszűnése után keletkeznek. Ami azért nagyon érdekes, mert miért ne lehetne a munkavállalónak vitája a munkáltatóval a foglalkoztatás ideje alatt is? Ez esetben pedig az lenne a normális, ha ezt a vitát el tudná vinni a bíróságig, s a döntés után is együtt dolgoznának belátva, hogy az adott konkrét ügyet így, vagy úgy kellett megoldani. Ez azonban nagyon ritka, mert az a munkáltató ténylegesen megsértődik, s utána más indokkal fogja elküldeni a munkavállalót – vagy legalábbis a munkavállaló ettől tart. Az oktatás kapcsán sincs ez másként: én most a gyerekek ügyében kezdjek egy vitát? Csak akkor, ha a gyerekeknek, vagy a szülőknek már nagyon körmére égett az ügy. Az esetek nagy százalékában e félelem miatt nem jelennek meg a problémák. Ha pedig annyira elmérgesedik a viszony, hogy muszáj lépni, általában úgy gondolják, hogy olyan intézményhez kell fordulni, ahol az egyik fél kezdeményezésére megindul az eljárás – ilyen mondjuk az ombudsman, egy hatóság, az Oktatási Hivatal, a jegyző és így tovább az ügy jellegétől függően. E kettő szint közé kellene beékelődni a közvetítői eljárásnak, amely azt mondja, próbálják meg a probléma közös rendezését, független, pártatlan harmadik fél segítségével, amilyenek a közvetítők, a közvetítői intézmények, mint az OKSZ is. Van persze néhány ilyen eset, s azt mondhatom, akárcsak a többi terepen, ezek a kísérletek az oktatásban is nagyon nagy arányban eredményesek.

Angliában egy kísérleti program során polgári peres ügyekben az állam három órára biztosított közvetítőt annak érdekében, hogy a felek a bírósági szint előtt próbáljanak meg

mediációban megegyezni. E három órás mediációs programnak nevezett fázis eredményeképpen az ügyek fele nem került be a tárgyalóterembe. Sőt, más vizsgálatok szerint a mégis bírósági útra terelődött ügyekben is lényegesen könnyebben fogadták el a felek a bíró döntését a mediáció után. Ha egy vitás ügyről lehetett tehát egy asztal mellett normális, mondhatni racionális, pragmatikus diskurzust folytatni, kölcsönösen megérteni a másik álláspontját, utána könnyebb elfogadni, hogy egy hatóság, vagy egy autoritás mindkét fél számára kötelező döntést hoz az ügyben. Nehéz tehát a két végpont közé beékelődni, de nagyon erős a kényszer. Nem tud más felé menni a világ, mert nagyon sok a vitás ügy. Nekünk nincs arra statisztikánk, s talán azt mondhatom, kutatói definíciónk se, hogy mit hívunk iskolai vitának. Mi az, amit oktatásügyi konfliktusnak neveznénk? Egészen más az, amikor arról beszélünk, hogy hány polgári peres, vagy bírósági ügy van – ennek van statisztikája, amely pontos számot ad, az oktatási vitának nincs. A bíróság esetében érzékeltetésképpen mondhatom azt, hogy a magyar társadalom a rendszerváltás idejének háromszázazres ügyszámától mára a másfél millióig jutott el. Ilyen mértékű növekedést egyetlen hivatal sem képes feldolgozni.

E: Az oktatás hogy mozdul el a közvetítés irányába?

K.A.: A jövő felé mutat, hogy ezt muszáj megpróbálni, s valamiféle kötelezéssel – ez nagyon időzjelben értendő – bátorítani a feleket. Mondok egy példát a felsőoktatás területéről, ahol mind a régi, mind az új Felsőoktatási Törvény nagyon egyértelműen fogalmaz, miszerint a feleknek joga, hogy az OKSZ-hez forduljanak. Ebből azonban nem következik az, hogy a vitás felek közül ez a másiknak is jelent-e valamilyen kötelezettséget. Például ha a hallgató az OKSZ-hez fordul, az jelent-e az intézmény számára bármilyen, akár mérlegelési kötelezettségét a közvetítői eljárás igénybevételel illetően? Van-e olyan belső szabályzat, jogi szabályozás, amely nem engedi meg az így meghozott döntés felülbíráását, megváltoztatását? Van-e méltányossági jogköre a döntéshozónak? Sorolhatnám tovább, lényeg, hogy legalább néhány ilyen támpont meghatározása szükséges, hiszen mindez nem egyértelmű.

E: Egy ilyen eljárás a képzési rendszer részéről is nevesített és döntésképes – létező – szereplőket feltételez. Ez nem okoz problémát?

K.A.: Az intézményeken belül a döntésképes fél többé-kevésbé megvan. A felsőoktatásban a hallgatók tanulmányi ügyeit illetően ilyen a kar, a dékán, a tanulmányi dékánhelyettes. Ezek a döntések ráadásul delegálhatóak, ez tehát megoldható lenne, s ritkán is okoz problémát. A közoktatásban is megvannak ezek a létező személyek, más kérdés hogy van-e ilyen intézményi szándék, policy amely például egy tantestületi értekezleten szóba kerül. Ha ez megvan, ezek ez eljárások hihetetlenül eredményesek. Példaként az úgynevezett jóvátételi, vagy fegyelmi eljárásba illeszkedő közvetítői eljárást említeném, ahol a normaszegő gyerek valamilyen jóvátételről állapodik meg a sértettel, és a közösség képviselőjével. Volt egy olyan iskola, ahol a tantestület teljesen megosztott volt a kérdésben. Egyik fele azt mondta, hogy ez nagyon jó eljárás, hiszen így a gyerek belátja a norma szükségességét, megpróbál valamilyen jóvátételt a sértett felé. Ráadásul úgy, hogy ugyanakkor a reintegráció is létrejön, s nem indul a „rossz gyerek karrier”, amelynek során egyre romlik a viselkedés. A tantestület másik fele hasonlóan korrekt megfontolásból azt mondta, hogy a fegyelmi logikája az, hogy a cselekmény a felelősség vállalásával, szankcióval jár. Ők úgy gondolták, hogy minden olyan megoldás, amelyik e szankció helyett mást kínál, kivesszi a szelet a vitorlából. Hozzátenném mindehhez, hogy majdnem minden ilyen esetben az

a tapasztalat, hogy a jóvátétel arányosan, a lehetséges szankcióknál nagyobb mértékű felelősségvállalást is tartalmaz. Ugyan itt nem szankcióról van szó, de a jóvátételbe mégis beletartozik az, amit a büntető jog „tevékeny megbánásnak” nevez.

E: Ez jelentené azt, hogy valaki ténylegesen viseli a tettének a súlyát?

K.A.: Viseli és át is érzi a súlyát. Jobban átérzi, mint amikor azt mondja, hogy kaptam egy fegyelmi büntetést, majd apukám aláírja, és kész. Ráadásul a hagyományos fegyelmi büntetés a szülőt szembefordítja az iskolával. Az én gyerekemet merték bántani? Majd én megmutatom. Ilyenkor vérmérséklettől függően kiabálás, rossz hangulat, ügyvéd fölkérése van. Ugyanakkor ezek a jóvátételi eljárások a szülő és az iskola közötti együttműködést is helyre tudják állítani.

E: Hogyan függ össze a problémák útja az oktatási rendszer jellemzőivel? Például a szabad intézményválasztás a konfliktus helyi rendezését, vagy inkább a továbbállást erősíti?

K.A.: Úgy gondolom, hogy az az oktatási rendszer, amelyben autonóm döntéseket lehet hozni – akár arról is, hogy átmegyünk egy másik iskolába – sokkal inkább magába foglalja azt a szemléletet is, hogy ahol vagyunk, ott megpróbálunk valamilyen normális viszonyt felépíteni, megtalálni a közös megoldást.

E: Épp azért, mert itt már történt egy tudatos választás, amely megfelelő alap a későbbiekhez?

K.A.: Igen, ez választáson alapul: azért jöttem ide, mert az a tanító néni volt szimpatikus, mert az iskola programja tetszett. Ilyen esetben inkább megpróbálom a dolgot helyreállítani, mint otthagyni az intézményt és átmenni egy másikba, amelyről keveset tudok. Az intézmények közti szabadabb választás és a viták helyi rendezése tehát nemcsak hogy nem mond ellent egymásnak, hanem inkább erősítik egymást. Nagyon fontos, hogy olyan intézményekben, ahol autonóm, szuverén döntésképes szereplők vannak, sokkal inkább létrejönnek ezek a kísérletek és egyébként más jogorvoslatok is. A kissé jogtudatosabb, autonómabb szereplők azok, akik adott esetben inkább vállalják azt, hogy elmenjenek az ombudsmanhoz, állásfoglalást kérjenek tőle, igénybe vegyék a segítségét, vagy megpróbáljanak a jegyzőtől jogorvoslatot, kivizsgálást kérni. Ezek a jogorvoslati módszerek is inkább kötődnek az autonóm szereplőkhöz. Attól tartok ugyanakkor, hogy a látnas konfliktus-feloldási módszerek inkább a kevésbé autonóm, kissé szervilis világ sajátjai, amelyben elnyomjuk a belső vitákat, ingerültek és indulatosak vagyunk, s az intézményen kívüli világban beszélünk, lobbizunk. A lobbizást ebben peyoratív értelemben használom, amikor az ellenálláshoz, károkozáshoz a helyi társadalmi, politikai környezetben keresünk támogatókat.

E: Milyen értékkeléssel kapcsolatos vitákban került már sor közvetítésre?

K.A.: Aránylag kevés ilyen eset volt. Általában amikor egy ilyen eset közvetítőhöz kerül, az OKSZ-t bevonják a rendezésbe, ott már nem az értékelés, hanem az együttműködés a vita tárgya. Úgy veszem észre, hogy az értékelést, mint szakmai kérdést meglehetősen tiszteletben tartják. A szülő nem is nagyon tudja mi alapján vitatni a tantárgyi értékelést, e kérdésről kevéssé nyitnak formális, vagy nyílt vitát. A magatartási, fegyelmi ügyek értékelése talán egy kicsit más lapra tartozik.

E: Mint ahogy a kettő összecsúsása is? Az ombudsmanhoz is érkeztek ilyen panaszok, hiszen az Oktatási Törvény szerint a mulasztási vagy magatartási problémákat tantárgyi érdemjeggyel nem lehet értékelni.

K.A.: Így van. Van, hogy a tantárgyi és magatartási értékelés összecsúszik, illetve valamilyen fegyelmi vétség mögött egy értékeléssel kapcsolatos panasz jelenik meg. Nehezen

szétválasztható ez, hiszen ha a viszony romlik, akkor ebbe mindenféle elemek bekerülnek – magatartásiai és mulasztásiai is. Értékelési problémák esetén előbb utóbb nagy valószínűséggel lesz kérés, vagy igazolatlan óra is. Nálunk is leginkább olyan esetek vannak, ahol már nem az eredeti tantárgyi értékelés a közvetlen oka a megkeresésnek, hanem a diák és az iskola, vagy a szülő és az iskola közötti együttműködés problémája. Ezzel együtt volt értékeléssel kapcsolatos közvetítésünk is. Példaértékű volt egy érettségi vizsga, amelyen egy szakmai tárgy érettségijének feltétele egy otthon elkészítendő dolgozat volt. Ennek elkészítéséhez a diák nagyon komoly segítséget kapott, mivel a szülőknek volt ismeretlege a témában, egy olyan vállalkozó intézmény, ahová a gyerek elment és ott támogatást kapott a megíráshoz. A tanár pedig, miután megnézte a dolgozatot azt mondta, hogy ezt nem a gyerek írta és ráírta a kettést. Ebből lett egy vita és jogilag végiggondolva ez tényleg egy nagyon faramuci helyzet. A szülők azt kifogásolták, hogy a gyerekek nem volt módja bebizonyítani, hogy ő írta a dolgozatot, a tanár nem adott alkalmat arra, hogy szóban kérdezze és így tovább. A dolgozatban ugyanakkor rengeteg szakmai hiba is volt, tehát szó sem volt arról, hogy kiváló lett volna, csak nagyon sok adattal, háttéranyaggal dolgozott. Ha ez az ügy mondjuk az Oktatási Hivatalhoz került volna, azt vizsgálták volna, hogy az osztályozásban történt-e hiba. Amennyiben igen, az egész osztály érettségi eredményét kell megsemmisíteni, hiszen maga az értékelési eljárás hibás. Ez a felsőoktatási továbbtanulás előtt meglehetősen komoly problémát okozott volna, ráadásul az érintettet a rossz jegy ellenére is felvették a választott felsőoktatási intézménybe. Mivel azonban a testvére is az intézményben tanult, a szülők úgy gondolták, hogy ez így nem mehet tovább. Nagyon érdekes eljárás volt ez, melyben az iskola belátta, hogy a gyakorlata hibás volt, hisz nem adott módot annak igazolására, hogy a tanár kétélyei beigazolódnak, vagy megcáfolhatóak legyenek. A gyerek pedig belátta, hogy neki is nagyon súlyos mulasztásai voltak, hiszen hivatkozások hiányában nem lehetett megkülönböztetni a dolgozatban a másztól kapott adatot. A vita nem arról szólt, hogy a dolgozat kettés vagy egyes vagy ötös, ezt a beszélgetés során a felek is belátták. A megállapodás az lett, hogy a továbbiakban megváltoztatják az ezzel kapcsolatos policy-t, ám az eredeti jegyet nem módosítják. Ez a megoldás mindenki számára tökéletesen elfogadható volt, a szülők is meg voltak győződve arról, hogy ez alapján nem érheti retorzió a kisebbik testvért. Előtte ugyanis meg voltak győződve arról, hogy őt el kell majd vinni az iskolából, holott szeret odajárni, a tanárok is szeretik. Ez tehát egy nagyon jó mintapéldája annak a győztes-győztes megállapodásnak, amit az alternatív vitarendezési eljárásokban célként tűzhetünk ki. Egy ilyen klasszikus „win-win” megoldás során mind a két fél tökéletesen elégedett a döntéssel, amely a felek viszonyát rendezte és helyreállította az együttműködést.

E: Miért ilyen kevés az értékeléssel kapcsolatos, egyeztetésig jutó panasz?

K.A.: Ha a jogorvoslatra rendelkezésre álló idő nagyon rövid, a döntés meghozatalakor már elmúlik a reparáció lehetősége. Ez jól látszik a felvételi eljáráshoz kötődő panaszokon. A közoktatásban például a hatosztályos gimnáziumi felvételi esetében volt ilyen kényes ügy arról, hogy milyen felvételi módszer lehetséges. Az egyeztetésre itt azonban nagyon rövid az idő, hiszen az, hogy egy bármilyen hatósági eljárás fél évvel, egy évvel, sőt egy bírósági eljárás két évvel később megállapítsa, hogy ott valami nem stimmelt, bizonyos értelemben egyáltalán nem teszi lehetővé az ügy orvoslását. Hiszen nem lehet egy gyereknek azt mondani, hogy pörgessük csak vissza két évvel ezt a filmet, és kezdjük onnan, hogy te mégis abba az iskolába járhatsz, amelyiket választottad. A fenti esetben is a köz-

vetítésre már csak nyár közepén-végén került sor, ám ebben az időszakban a felvételtől már csak a fenntartó dönthetett. Ezt az egyezséget úgy lehetett létrehozni, hogy abban az iskolaigazgató mellett a fenntartó is részt vett, aki méltányossági jogkört gyakorolva hozhat felvételi döntést. Egy ilyen döntés azonban a létszámot is befolyásolja, ami újabb problémát jelenthet. Ez esetben a létszám még épp a határon volt, így elfogadták a felvételi kérelmet. Ezzel kapcsolatban is hangsúlyoznám, hogy egy megegyezéssel létrejött kompromisszum egészen más, mintha a hatósági döntésre vártak volna. Nagyon nehéz annak a gyerekeknek a helyzete, akit egy hatóság „tol be” az intézménybe, mind az igazgató, mind az iskola egésze máshogy fogadja be, s könnyen rajta marad a bélyeg.

E: Mitől várható elmozdulás az oktatásügyi közvetítések igénybevétele felé?

K.A.: Mindenekelőtt azt mondom, hogy rendelkezésre kell állnia magának a lehetőségnek, ám még ez sem mindig evidens. Mind a mai napig hiányzik például a lehetséges szolgáltatási formák végiggondolása. Erre nem feltétlenül csak az OKSZ, mint „királyi szállító” lehet a válasz, hiszen vannak azért civil szervezetek, közvetítők is, akik kiválóan alkalmasak erre és már csináltak is ilyet. Ugyanakkor az államnak részben minőségbiztosítási okokból is fönnt kell tartani a saját rendszerét, amely „fölteljesíti a léceket” az ilyen jellegű szolgáltatások számára. Általában azt szokták mondani, hogy kétféle ok van, ami miatt az állam szerepet vállal az ilyen intézmények fenntartásában, működtetésében. Egyrészt az anyagi, másrészt a tartalmi, minőségi szempontok. Az állam költségerős. Minden olyan ügy, amely a közvetítői eljárásba kerül, az államnak eltörpülő, töredék költségébe kerül ahhoz képest, mintha végigvándorolna a különböző állami (hivatali, jogorvoslati) rendszerek között. Más ágazatok is érintettek ebben, hiszen az oktatásügyben keletkező vita okozhat költséget akár az igazságügyben, akár az önkormányzati büdzsében. Az, hogy a közvetítői eljárás anyagilag megtérülő dolog, az egész biztos, ezt minden hazai és külföldi tapasztalat alátámasztja.

Másfelől fontos szakmai célokat tud teljesíteni. Ahogy említettem is, a normaszegéssel kapcsolatos ügyek egyszerűen jobb eredménnyel járnak ezen az úton, mert a gyerek be fogja tartani, magáévá fogja tenni a normát. A jóvátétel során a felek között helyreáll az együttműködés, amelynek nincs alternatívája. Nem véletlen, hogy a családjogban is a gyámügyek kapcsán mondja ki a törvény a kötelező közvetítés lehetőségét. Ezekben az esetekben nincs választási lehetőség, az elvált szülők a válás után is szülők maradnak, így köztük valamilyen együttműködési kényszer van. Kistelepüléseken az iskola működtetése nem választási lehetőség, a gyerekek sem mehetnek át egy másik iskolába. A nagyobb településeken pedig a pedagógiai irányultságban, szakban, tagozatban, szolgáltatásban van ilyen jellegű egymásra utaltság. Ezért is nagyon fontos, hogy ez a fajta helyreállítás létrejöhessen. A hatósági vagy bírósági eljárások rendszerint nem hozzák létre ezt a harmóniát. Ritka az a bírósági per, amely után egymás nyakába borulnak a felek (volt olyan kistelepülésen lezajlott közvetítés, ahol erre, a képviselőtestület ülését követően sor került a képviselők és a szülők között).

E: Az államnak tehát érdekében áll mindezt szolgáltatásként nyújtani?

K.A.: Ez a szolgáltató jelleg az állam pénzügyi és minőségi érdekelttségéből következik. Láthattuk, hogy az állam számára is fontos a megállapodások létrejötte, ám az nem várható el a felektől, hogy piaci alapon vegyenek igénybe egy ilyen szolgáltatást. A felsőoktatásban például a hallgató jogi értelemben egyenrangú az intézménnyel, ám tudjuk, hogy mögötte háttérként csak a diákhitel van, az intézmény mögött pedig adott esetben akár

hatvanmilliárdos éves költségvetési főösszeg. Nem reális tehát, hogy ők valóban egyenrangú félként vehessenek részt az egyeztetésben. Mivel azonban az államnak az az érdeke, hogy közöttük a vitás ügyek rendeződjenek, ezért mindenhol a világon szolgáltatóként is megjelenik az ilyen ügyekben. Így van ez az egészségügyben is. Egy műhiba sértettje vagy annak hozzátartozója nem tud egyenrangú fél lenni egy intézménnyel folytatott vitában, amely mögött – akármilyen szegény is az egészségügy, de – mégiscsak ott áll az egészségbiztosító óriási, az egyénnel össze nem mérhető méretű intézményi háttere. Nem véletlen tehát, hogy az egészségügyben ugyanígy állami szerepvállalás van. Mindez persze igényel szabályozást, intézményt, igényelne kutatást, nyilvánosságot, szakmai sztemderdeket, átjárhatóságot más ágazatokkal. Összességében tehát a közvetítői szakma igazságügyi, oktatási, munkaügyi területről építkező közös etikai kódexét.

* * *

Tanárok és diákok az iskolai vitarendezésről

*Vélemények a tanár-diák vitahelyzetek intézményi kezeléséről szakképző iskolai tanárok és diákok fókuszcsoporthoz tartozók vizsgálata alapján**

Az iskolán belül zajló konfliktusok kezelését meghatározó tényezők érzékeltetéséhez egy szakképző iskolai tanárok és diákok körében zajló friss kutatás adataihoz fordulhatunk. „Az alternatív vitarendezés, az érdekalapú tárgyalás és a resztoratív technikák bevezetésére vonatkozó program vizsgálata” címmel zajló kutatást az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet munkatársai végezték** 2012-ben. A kutatás célja annak feltárása volt, hogy milyen lehetőségei vannak a hazai oktatási rendszerben a megszokottól alapvetően eltérő konfliktuskezelési eljárásoknak. A kutatás keretében egyebek mellett az iskolákban felmerülő konfliktus-típusok és az ezekre adott válaszreakciók, megoldási módok összegyűjtése zajlott. A fókuszcsoporthoz tartozók során 18 szakképző intézmény 9–11. osztályos tanulóit és pedagógusait kerestük fel. Az alábbiakban az e körben zajlott beszélgetésekből válogattunk a tanár-diák vitahelyzetek kezelését jól példázó idézeteket.

A beszélgetésekből kiemelt részleteket négy témakörre bontottuk, az idézeteket mindegyiküknél tanár-diák bontásban tüntettük fel. A konfliktusos helyzetek kezelésére vonatkozóan elsőként az egyeztetési eljárásokkal kapcsolatos véleményeket mutatjuk be, majd a problémák kezelésének másik oldaláról, az intézményváltással végződő vitás helyzetekről gyűjtöttünk példákat. Másik két idézet-csoportunk a vitás helyzetek szereplőire fókuszál: a szülők vitarendezésben betöltött szerepére illetve a diákok tanulmányi teljesítményének értékelésével kapcsolatos főbb kritikákra.

* A program megvalósulását az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából a Munkaerő-piaci Alap támogatja. A szerződésszám és tárgy: FKA-KT-26/2008. szerződésszámú „Az alternatív vitarendezés, az érdekalapú tárgyalás és a resztoratív technikák bevezetése a szakképző intézmények működési és nevelési gyakorlatába” című projekt.

** A vizsgálat megvalósításban részt vevő munkatársak: Ercsei Kálmán, Fehérvári Anikó, Greksa Edit, Györgyi Zoltán, Imre Anna, Kállai Gabriella, Kerényi Tamás, Kovács István Vilmos, Kurucz Orsolya, Mártonfi György, Németh Etelka, Nikitscher Péter, Puskás Szilvia, Sági Matild, Szemerszki Marianna, Tomasz Gábor.